

УДК 339.9

Вдовичин Я. І.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

У статті розглядається система функціонування Банку Англії, його структура та проведення грошово-кредитної політики. Також розглядається відмова Великобританії від вступу в єврозону та відмова від єдиної валюти. Аналізується стан справ в британській економіці після кризи та порівнюється з аналогічними показниками в євзоні.

Ключові слова: Банк Англії, грошово-кредитна політика, єдина валюта, фунт стерлінгів.

Постановка проблеми. Економіка Великобританії є однією з провідних економік світу. Банківська система цієї країни є прикладом для багатьох банківських систем. І, без сумніву, це найпотужніша банківська система Європи. З самого початку створення єврозони велися розмови про те, чи приєднається до цього утворення Великобританія. Багато економістів при цьому усвідомлювали, що внутрішня політика Великобританії не дозволить їй вступити до єврозони. Більше того, тепер це їй не надто потрібно самій євзоні, адже банківська система Великобританії є фактично найбільшою та найпотужнішою з усіх інших європейських банківських систем. І в тій нестабільній ситуації, в якій опинилася єврозона в останні роки, такий крок може ще більше розхитати єврозону.

У 2003 році було сформовано урядом Великобританії підсумок на основі «п'яти тестів» для аналізу плюсів приєднання до єврозони, і ґрунтувалися вони на ступені інтеграції Великобританії та єврозони. Чотири з цих тестів були провалені, причому два найважливіші пов'язані зі сталого конвергенцією та економічною гнучкістю. Більша відкритість та інтеграція в рамках валютного союзу не тільки підсилює переваги спільної валюти, але й пом'якшує витрати від втрати гнучкості валютного курсу. Британія не хотіла втратити можливість проводити самостійно свою грошово-кредитну політику, відповідно, питання вступу у валютний союз саме собою було відхилене [9]. Гордон Браун, тогочасний прем'єр-міністр Великобританії, був категоричним в своїх судженнях – Великобританія відмовилася від вступу.

Головною перевагою валютного союзу є те, що він усуває трансакційні витрати, пов'язані з використанням та обміном різних валют. Європейська комісія оцінила розмір цих прямих вигод для Європи у майже 0,5% ВВП кожного року [10, с. 3]. На тлі цих переваг потенційно великими є втрати, пов'язані з відмовою від незалежної грошово-кредитної політики, з урахуванням потреб регіону та гнучкого обмінного курсу, який допомагає поглинати шоки. Гнучкий обмінний курс діє як амортизатор, коли вичизняні заробітна плата та ціни є нестабільними.

Мета статті – проаналізувати банківську систему Великобританії, її основні макроекономічні показники та розглянути ефективність роботи Банку Англії та проаналізувати правильність рішення Великобританії щодо відмови вступу в єврозону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема функціонування системи центрального банку Великобританії досліджена в українській економічній науці недостатньо. Та очевидно, що досвід монетарної політики Банку Англії є надзвичайно цінним, зважаючи на його довгу історію та ефективну діяльність. Банк Англії в своїх публікаціях розглядають такі економісти як Говард Девіс, Джон Кей.

Основні результати дослідження. Основна мета будь-якого центрального банку є збереження вартості валюти, адже зростання цін зменшує вартість грошей. Грошово-кредитна політика спрямована на досягнення цієї мети і забезпечення відповідних рамок для неінфляційного економічного зростання.

У Великобританії цільовим показником грошово-кредитної політики є утримання інфляції протягом встановленого терміну в межах коливання індексу споживчих цін 2% +/-1. Розглядаються також інші макроекономічні змінні, такі як економічне зростання та безробіття. Грошово-кредитна політика Великобританії встановлюється Комітетом монетарної політики Банку Англії. Вони незалежні у встановленні процентних ставок, але повинні намагатися досягти цільового показника інфляції, встановленого урядом [2, с. 10-14].

Як і в більшості інших розвинених країн, грошово-кредитна політика працює у Великобританії через вплив на ціни, за якими позичаються гроші, – процентні ставки. Однак у березні 2009 року Комітет монетарної політики банку заявив [7], що на додаток до встановлення облікової ставки необхідно почати вводити гроші безпосередньо в економіку шляхом закупівлі активів – часто відоме як кількісне пом'якшення. Це означає, що інструмент грошово-кредитної політики зміщується в бік забезпеченості грошей, а не ціни, за якою банк надає або бере в кредит гроші. Рішення щодо процентних ставок приймаються Комітетом монетарної політики Банку. Комітет визначає необхідний рівень процентної ставки для досягнення загального рівня інфляції в економіці. Банк виконує рішення по процентних ставках через операції на фінансовому ринку – позики банкам та іншим фінансовим установам.

Баланс Банку Англії розділений на дві частини – емісійну та банківську, відповідно до двох департаментів. Рахунки емісійного департаменту пов'язані виключно з випуском банкнот та їхнім забезпеченням. Чистий прибуток від випуску цих банкнот перераховується у Національний фонд позик. Інша діяльність Банку відображається на рахунках банківського департаменту, і прибуток від неї передається раз на півроку у казначейство.

Пасив емісійного департаменту складається з двох статей – «Банкноти в обігу» та «Банкноти в банківському департаменті». Випущені емісійним департаментом банкноти передаються в банківський департамент, де вони виконують роль резерву поки не будуть потрібні клієнтам. Випуск банкнот фудуціарний – забезпечений не золотом, а різними зобов'язаннями, які відображаються в активі емісійного департаменту. Перша стаття активу – «Державні зобов'язання», сюди відносяться переважно державні облігації та казначейські векселі. Друга стаття активу – «Інші зобов'язання» –

включає комерційні векселі, зобов'язання місцевих органів влади, а також боргові розписки для рефінансування експортних кредитів та кредитів суднобудівельним компаніям [6].

Перша стаття пасиву банківського департаменту – «Резерви та інші рахунки». Сюди входять: власний капітал Банку Англії, який з 1844 р. складає незмінну суму розміром 14,5 млн ф. ст., рахунки іноземних центральних банків, Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку. Інші статті пасиву – «Урядові депозити та депозити банків» [5].

В активі балансу банківського департаменту відображаються «Державні зобов'язання», куди входять казначейські векселі та державні облигації, які не служать забезпеченням випуску банкнот, обликові векселі, позики. В активах також зберігається резерв банкнот, отриманих з емісійного департаменту, а також розмінних монет, куплених Банком Англії у казначейства.

Ключова роль Банку Англії в кредитній системі визначається перш за все тим, що він служить емісійно-касовим центром країни. Банк монопольно здійснює випуск банкнот. Його зобов'язання є грошовою базою всієї кредитної системи. Інші банки розглядають депозити в Банку Англії як свій касовий резерв, так як у випадку необхідності він завжди може відкликати їх з рахунку в Банку. Скорочуючи чи розширюючи обсяг своїх зобов'язань, Банк Англії впливає на обсяг касових резервів банків та грошової маси в обігу.

Ринкова сфера діяльності Банку спрямована на управління балансом. Сюди відноситься впровадження монетарної політики Комітетом монетарної політики через операції на ринку фунта стерлінга та забезпечення ліквідності банківської системи. Банк також здійснює діяльність на валютному ринку в межах щоденного регулювання Рахунку (Exchange Equalisation Account), на якому зберігаються резерви Великобританії в іноземній валюті та золотовалютні резерви. Ці резерви є власністю уряду, для якого Банк виступає в якості агента. Банк також працює на валютному ринку від свого імені та від імені клієнтів.

Окрім казначейських векселів, інструментом короткострокового кредитування є короткострокові державні облигації. Короткостроковими у Великобританії прийнято вважати облигації з терміном до 5 років [5, с. 55].

Для задоволення довгострокових фінансових потреб держави випускають довготермінові облигації терміном більше 15 років. Більша частина нового випуску таких облигацій купується банком Англії, який згодом поступово розпродує їх на відкритому ринку. При цьому основний обсяг облигацій продається страховим компаніям, інвестиційним та пенсійним фондам, банкам, не залучаючи при цьому фондову біржу. Менша частина облигацій реалізується через фондову біржу в основно-

му серед не фінансових компаній. Зазвичай Банк Англії старається розміщувати нові облигації на ринку поступово, щоб не викликати різкої зміни умов ринку. Через такі різкі зміни в умовах ринку внаслідок фінансової кризи 1970-1980-х рр. банківська система Великобританії зазнала значних труднощів. Саме через це у 1998 році було створено новий регулятивно-наглядовий орган з повноваженнями здійснювати нагляд за діяльністю всіх фінансових посередників грошового ринку [5].

Наприкінці 2012 – початку 2013 фінансові органи Великобританії знову зазнали певних змін. Зокрема, було призначено нового директора Банку Англії, Марка Карні, який відтепер відповідає не лише за монетарну політику, а й за регулювання банківського сектору та макроекономічну стабільність. Новий глава центрального банку відстоює радикальні зміни в політиці центрального банку Великобританії. Він зазначає, що центральні банки повинні бути готові приймати рішучі заходи, в тому числі і ряд нетрадиційних.

Під час кризи британський план порятунку передбачав виділення 50 млрд. фунтів стерлінгів для викупу часток у великих банках і ще 200 млрд. ф. ст. на короткострокові кредити Банку Англії, а також були надані гарантії міжбанківських кредитів на суму 250 млрд. ф. ст. [3].

Борючись із кризою, уряд Великобританії проводить рішучу бюджетну консолідацію для зниження бюджетних ризиків. МВФ відмітив, що Банк Англії оперативного пом'якшує грошово-кредитну політику для підтримки росту. Це поєднання мір політики допомагає переорієнтувати економіку на інвестиції та зовнішній попит [4].

Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) станом на червень 2013 р. повідомила, що потік прямих іноземних інвестицій у Великобританії зріс на 22% порівняно з глобальним падінням на 18% і зменшення внутрішніх інвестицій у Великобританії на 41%. Ernst and Young виводить Великобританію на перше місце в Європі за привабливістю для іноземних інвестицій (679 проєктів) [11]. Великобританія домоглася значних успіхів в перебалансуванні своєї економіки для підвищення рівня інвестицій та зовнішнього попиту.

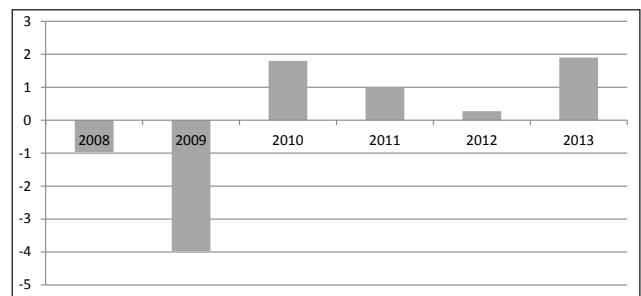


Рис. 1. Зростання ВВП Великобританії, %

Джерело: World Bank

Таблиця 1

Рівень безробіття по країнах

	Молодіжне безробіття, %	Загальне безробіття, %	Молодіжне безробіття, тис.	Загальне безробіття, тис.
ВБ	21,1	7,7	967	2474
Франція	26,2	10,6	764	3209
Німеччина	7,7	5,3	349	2302
Іспанія	55,7	26,2	932	5994
Італія	37,8	11,7	631	2971
Португалія	38,2	17,6	153	939
Греція	58,4	27	181	1321
Ірландія	30,8	14,7	67	395

Джерело: Eurostat

На даний час британська економіка потрохи виходить з рецесії. Більшість прогнозів вказують на зростання ВВП на 3,4% у 2014 році – цей прогноз був переглянутий Банком Англії в порівнянні з попереднім зростанням – 2,8%. Останні роки британська економіка показувала доволі погані результати в порівнянні з іншими членами Великої сімки, але за рівнем зайнятості вона одна з перших. Саме це можна назвати одним з досягнень британської економіки. Адже тоді, коли Європейський центральний банк женеться за ціною стабільності, а рівень безробіття постійно зростає, Великобританія робить ставку на контроль рівня безробіття.

На початку 2013 року міжнародне рейтингове агентство «Moody's Investors Service» знизило рейтинг держоблігацій Великобританії на один щабель, з AAA до «AA1», прогноз агентства – стабільний [12]. Причини, через які був знижений рейтинг, – це ризики для фінансового становища країни внаслідок уповільнення економічного зростання. Два інших найбільших агентства, «Standard & Poor's» і «Fitch», в той же ж час оцінили кредитоспроможність Великобританії на рівні «AAA». Очікується, що у Великобританії зростатиме державний борг в найближчі роки, так як підйом британської економіки буде повільним і невпевненим щонайменше до 2016 року. Відповідно, Великобританії доведеться і далі дотримуватися заходів зі скорочення державних витрат.

Частина економістів прогнозували також зростання інфляції та перевищення базового показника, який складає 2%. Проте у 2013 році інфляція склала 1,6%, що стало найнижчим показником з 2008 року.

Оскільки інфляція залишається під суворим контролем, Об'єднане Королівство має можливість для зниження процентної ставки, яку встановлює центральний банк, і додаткового грошового вливання в економіку з боку центрального банку шляхом купівлі активів, відомого як кількісне пом'якшення.

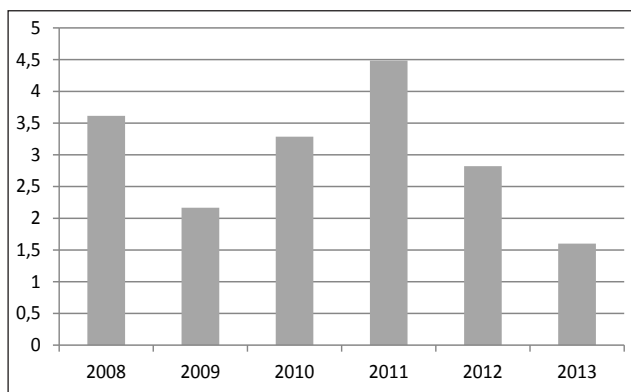


Рис. 2. Інфляція у Великобританії (рівень зростання споживчих цін), %

Джерело: World Bank

Відповідно, за зростанням інфляції прогнозувався і перегляд курсу фунта стерлінга. Тим не менше на початок 2014 року економіка Великобританії знову набрала обертів. До попереднього рівня повертається сфера банківських та фінансових послуг – головна галузь британської економіки. Відображенням цього став підйом фунта стерлінга – його курс по відношенню до основних валют наблизився до максимального значення за останні п'ять років.

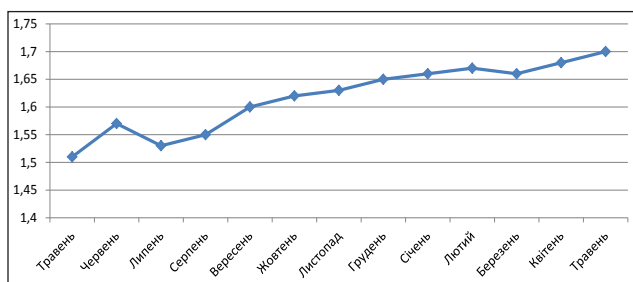


Рис. 3. Курс фунта стерлінга до долара в період з травня 2013 року до травня 2014 року

Джерело: Банк Англії

За словами МВФ, Об'єднане королівство потребує додаткових інструментів для подолання ризиків у фінансовій системі країни загалом, відомих як заходи макропруденційної політики [4]. Тобто задіяти превентивні заходи, які будуть націлені на мінімізацію ризику системної фінансової кризи та кризи неліквідності. Варто при цьому зазначити, що керівники Банку Англії переконані, що всі можливі заходи ще не вичерпані. При тому, що процентні ставки у Великобританії були на рекордно низькому рівні 0,5% впродовж майже чотирьох років. Також, центральний банк влив в економіку країни 375 млрд фунтів стерлінгів.

Значна частина економістів вважає, що на даний момент основним завданням Банку Англії є зміни. Говард Девіс у своїй статті зазначає, що варто відійти від політики, яка зосереджує всю увагу на інфляції і при цьому ігнорує дисбаланс фінансового сектора [8]. При цьому директор Банку Англії запевняє, що процентні ставки будуть залишатися на попередньому рівні, аж до того моменту, коли рівень безробіття не досягне позначки нижче 7%. При цьому, на даний момент рівень безробіття у Великобританії сягає 7,7%. Схожі заяви поділяли спершу негативно на курс національної валюти, яка різко впала, проте за деякий час знову піднялася до попереднього рівня.

Важливим нюансом при цьому є той факт, що у Великобританії директор банку Англії не є єдиною особою, яка визначає грошово-кредитну політику. Право прийняття і визначення основних кроків грошово-кредитної політики залишається за членами Комітету монетарної політики. Власне, різноголосся у певних рішеннях можуть дещо призупинити реалізацію так необхідних для економіки заходів.

Ще однією з важливих проблем, з якою може стикнутися Банк Англії, це позиція Комітету фінансової політики, який може трактувати заходи Банку Англії такими, що несуть загрозу фінансовій стабільності країни. Комітет фінансової політики є частиною нової комплексної регулюючої структури Великобританії, в якій колишнє Управління фінансових послуг розділене на дві частини: управління з контролю оптимальних бізнес-рішень і ділової поведінки та новий орган з контролю над фінансовою стабільністю. У разі наявності у нього побоювань новий комітет з фінансової політики повинен надати публічні поради Комітету монетарної політики [5]. Деякі економісти при цьому зазначають, що оптимальним рішенням було б об'єднати ці два комітети в один.

Існує ще одна проблема, не менш важлива – уряд не змінив сферу компетенції Банку Англії, і його головним завданням й надалі залишається забезпечення стабільності цін, а фактори реального сектору

економіки відносяться при цьому до другорядних питань [8]. При цьому керівники уряду забувають, що обидва питання є однаково важливими. Відповідно, зміна сфери компетенції Банку Англії дала б йому більше влади в руки. На даному етапі економіка Великобританії й надалі функціонує на рівні, який є нижчим за її потенційні можливості.

Висновки. Банк Англії постійно генерує нові ідеї та доволі обережно ставиться до майбутнього розвитку фінансового сектору. Саме тому й залишається однією з провідних банківських інститу-

цій світу. У той же час важливо, щоб Великобританія і надалі продовжувала реалізовувати програму реформ. Практично завжди Великобританія була локомотивом розвитку банківського сектору. Під час останньої фінансової кризи їй вдалося подолати її негативні наслідки і відновити свій економічний розвиток. Важливим залишається той факт, що Великобританія перш за все робить ставку на підтримку низького рівня безробіття, в той час як єврозона бореться з найвищими показниками за весь період кризи.

Список літератури:

1. Барановський Олександр. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн / Олександр Барановський // Вісник Національного банку України. Науково-практичний журнал. – 2009. – № 4(158). – С. 13-14.
2. Горбенко Н.Є. Стратегічні макроекономічні напрями діяльності національної банківської системи в умовах посилення глобалізації / Н.Є. Горбенко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – 2008. – № 2 : зб. наук. пр. / Ун-т банківської справи НБУ (м. Київ) ; редкол.: Т.С. Смовженко (гол. ред.) та ін. – Київ, 2008. – 190 с. – С. 10-14.
3. Кришталь Г. О. Система банківського нагляду в зарубіжних країнах / Г. О. Кришталь // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 122-127.
4. Обзор МВФ. Соединенное Королевство могло бы смягчить денежно-кредитную политику и условия кредитования для стимулирования роста. 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/survey/so/2012/new052212ar.pdf>.
5. Bank of England Act. 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bankofengland.co.uk/about/Documents/legislation/1998act.pdf>.
6. Bank of England. Banknotes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bankofengland.co.uk/banknotes/Pages/about/default.aspx>.
7. Bank of England. Monetary Policy Committee [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bankofengland.co.uk/monetarypolicy/Pages/qe/default.asp>.
8. Howard Davie. The Bank of England's Knockout Artist [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.project-syndicate.org/commentary/mark-carney-and-the-bank-of-england-s-new-policy-regime-by-howard-davies>.
9. Larry Elliott. Britain and the euro: what if we'd joined? 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.theguardian.com/business/economics-blog/2013/jun/02/britain-euro-what-if-joined>.
10. Mark Carney. The economics of currency unions. 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/speeches/2014/speech706.pdf> (s.3).
11. Press release. UK confirmed as leading European destination for foreign direct investment [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gov.uk/government/news/uk-confirmed-as-leading-european-destination-for-foreign-direct-investment>.
12. UK's credit rating downgraded from AAA to AA1 by Moody's [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.theguardian.com/business/2013/feb/22/uk-credit-rating-downgraded-moodys>.

Вдовычын И. Я.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКА ВЕЛИКОБРИТАНИИ

Резюме

В статье рассматривается система функционирования Банка Англии, его структура и проведение денежно-кредитной политики. Также рассматривается отказ Великобритании от вступления в еврозону и отказ от единой валюты. Анализируется состояние дел в британской экономике после кризиса и сравнивается с аналогичными показателями в еврозоне.

Ключевые слова: Банк Англии, денежно-кредитная политика, единая валюта, фунт стерлингов.

Vdovychyn Y. I.

Lviv National University named after Ivan Franko

THE FUNCTIONING OF THE CENTRAL BANK OF UNITED KINGDOM

Summary

In the article is considered the system of functioning of the Bank of England, its structure and conducting of monetary policy. We also consider the refusal of the UK joining the euro area and the abandonment of the common currency. This article also analyses situation in the British economy after the crisis and compares it with the same indexes in the euro area.

Key words: Bank of England, monetary policy, common currency, pound sterling.